

Нюр

5
2019

6+

ISSN 0207 - 6543

9-чу МАЙ – УЛЛУ ХОРЛАМНЫ КЮНЮ

Константин СИМОНОВ
(1915 – 1979)

Иди мени и я вернусь –
Всем смертям назло.
Кто не ждал меня, тот пусть
Скажет: повезло!
Не понять не ждавшим, что
Кай среди огня
Отсидать своим
Ты спасла меня.
Как я выжил – будем знать
Только мы с тобой –
Просто ты умела ждать
Как никто другой!

К. Симонов

1941 г.

Мурманск

САКЪЛА МЕНИ

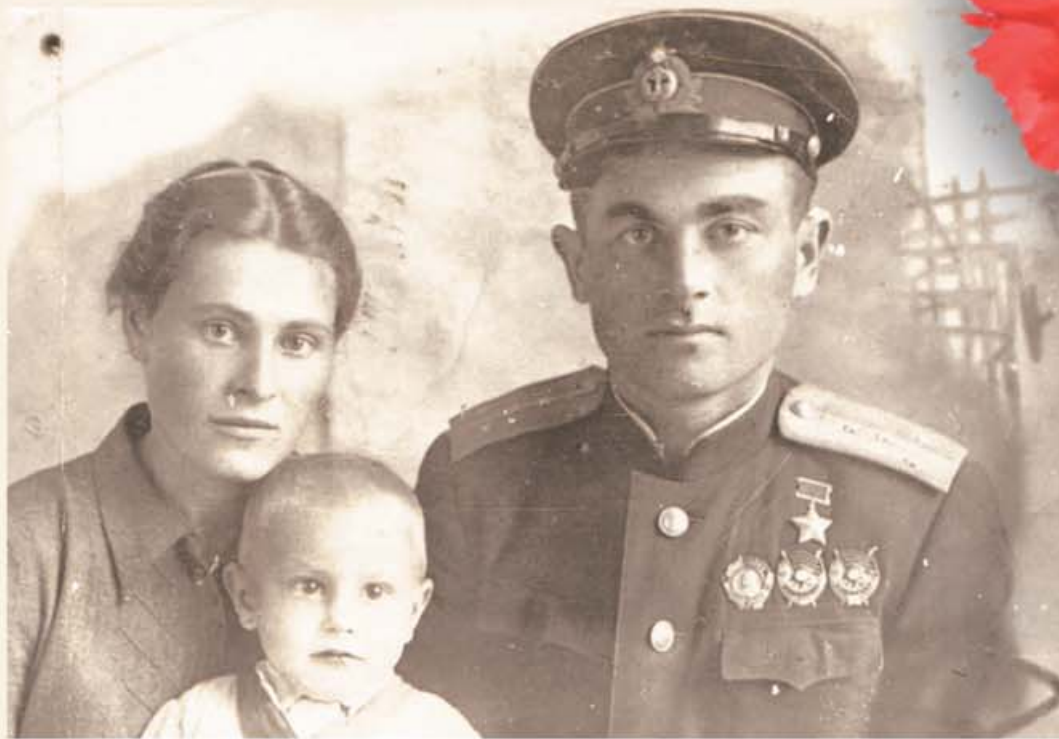
Сакъла мени, къайтырма мен,
Жалáнда бек сакъла.
Сакъла, желле чапыракъ сюрген
Сары жауун чакъда,
Сакъла, бурдум этсе къышынг,
Жай иссиде сакъла.
Сакъла мени, шо бйр киши
Сакъламагъан чакъда.
Узакъ, тузакъ да жерледен
Халар зат жокъ кюнде,
Сакъла, бары да эрледен
Тюнгюлгенде, кюе.

Сакъла мени, къайтырма мен,
Игилиги десенг –
Сакълагъанны хатеринден
Къалырча сау-эсен.
Атам, анам факъыр да, кеп
Сакълагъандан арып:
«Да сау болса, къайтыр эд!» – деп,
Сытылсала, бары –
Ахлум, тенгим тюнгюлселе,
Алгъыш аякъ алып,
Жаннет тилей тегюлселе,
Сен кьой артха салып.

Сакъла мени, къайтырма мен,
Хорлап уруш отун.
Хар ким артда айтыр кирик:
«Да насыбы тутду!»
Сакъламагъан билмез; артдан
Билрча эт: мени
Къалай къутхаргъанын отдан
Сакълагъанынг сени.
Къалай сау къалгъанын жаным, –
Ханымса эте биз, –
Билликбиз экибиз жалан,
Жалáнда экибиз!

БЕГИЙ улу А. кечюргенди

Байсолтанланы Алимни 100-жылдыгына

Суратда: Байсолтанланы Алим, юй бийчеси Вера, жашчыгы Валерий. 1943 жыл.

Багъалы окъуучу! Билесе: май ай – Уллу Хорламны айыды. Байрам айыбызды. Быйыл а бизге ол бютюнда айырмалы. Не бла десенг, Ата журтубузну кьоруулай, Шимал Кавказчы аскерчилени арасында Совет Союзну Жигити деген атха бек биринчи тийишли болгъан Байсолтанланы Алим туугъанлы 100 жыл толады. Уллу Ата журт урушну кезиуюнде Чегем ауузуну Яникой элинде туугъан малкьарлы улан, Байсолтанланы Юсюню жашы Алим, «Балтиканы Илячини» деген аты бла битеу кьыралгъа белгили болады. Кече-кюн демей, Тау кьушу, Ладоганы жолун кьоруулай, Балтий тенгизни башында душманны отузгъа жете фашист самолётун агъызгъанды. Атын батырлыгы бла ёлюмсюз этгенди.

Алимни ма бу суратда сиз кёрген жашчыгы да, атасыча, лётчик болуп, «Авиацияны подполковниги» деген чыннга жетерикди. Бююнлюкде ол, жыл саны келген лётчик, Яникойда жашайды. Атасы Алимни юсюнден къалай эсгереди, къарагъыз.

«Атам, Байсолтанланы Алим, Валерий Чкаловну бек суйгенди. «Мен сау болсам, кесим атарма, алай болмаса уа, сизге айтып кьояма: жаш тууса, Валерий атагъыз», – деп кетген эди урушха дей эди анам. 1943 жылда манга эки жылчыкь бола болур эди. Алай эсимде уа тутама. Котляревскийде анамы жууукьларында жашай эдик. Мен орамда сабийле бла жолну ортасында кёлге кирип, юсюм-башым да балчыкь болуп. Анамы кьарындашы, чабып келип, батхакь кёлден кьолумдан тартып чыгъарады, терк окъуна жуундуруп, кийиндиреди. «Къарачы, атанг келгенди!» – дейди. Къарасам – эки субай эр киши, узун къара плащлары бла. Мен: «Атам!» – деп кьычырып, алларына чапдым. Жюрегим билген болур эди, кьолларымы атама узатдым. Ол мени, сермеп алып, кьаты кьучакълады. Андан сора мен атамы кёрмедим. Алай бююн-бюгече да, аны кьаты кьучагъы мени тутуп турады жашауда...».

АДАМНЫ АРИУ ЭТГЕН БАТЫРЛЫКЪ

1943 жыл. «Элбрус районнга къонакъ келеди!» – деп айтылды халкъгъа. Нальчикден башлап, Элбрусха дери битеу элени адамлары Къонакъны кёрюрге жолгъа басынып чыкъгъан эдиле. Радио, къатлап-къатлап: «Бу элге келди, бу элден кетди, тюбегиз!» – деп билдире эди.

Кёнделеннге келгенде да, битеу эл тюбейди. Табылынган клубха жыйылды. Узакъгъа баргъан къарсла

урулдула. Райкомну секретары, төрге чыгъып, алай айтды халкъгъа: «Эркин этигиз айтыргъа!.. Алтыныбыз келгенди!.. Эркин этигиз анга селеширге, Байсолтанланы Юсюпню жашы Алимге, Совет Союзну Жигитине, лётчикге, Ленинград шахарыбызны сакълагъаннга!».

Къарс уруп, Совет Союзну гимнин сокъгъан эдиле. Гимн согулуп бошалгъандан сора, Алим туурагъа чыгъып селешди.

«Мен къонакъ болуп келдим миллетиме. Да айтырым: Ата журтубуз ючюу уллу къазауат барады! Жау аскер, сынжырдан ычхынган итча келеди, арты не бла бошалырын а билмейди. Совет Союзну бир къырал да хорлаялмагъанды, хорлаяллыкъ да туюкдю! Анга ишекли болмагъыз. Мен былайгъа жыйылгъан халкъны аллында сёз береме: жанымы-къанымы аямай, халкъымы душмандан сакъларгъа. Миллетими атын айтдырыргъа!» – деп бошады сёзюн. Жыйылгъан халкъ, уллу къарс къагъып, Алимге ыразылыгъын билдирди.

«Сен келгенча келсинле жашларыбыз!» – деп, анала алгъыш-тилек этдиле. Жаланда бир элден – Кёнделенден мингге жууукъ жашыбыз жан бергенди Ата журтубуз ючюу...

Атам Олийни арбазында уллу той-оюн башланды. Ол кюн атам Олий: «Алим, бу къадар орденни санга бош бермегендиле, жанынги-къанынги аямазса деп бергендиле», – деген эди, эркелетип. Алим да: «Да, хоу, мен ёлсем да, уллу къыралда атым айтыла туруп», – деп жауап берди къарындашы Олийге. Ол заманда атам Олий, секирип ёрге туруп, Алимни боюнундан къаты къучакълап жияды. Алим бла атам ушакъ эте тургъан заманда, мен Алимни къолундан къаты тутуп, бет сыфатына къарап тура эдим.

Ма 75 жыл андан бери: мен аллай ариу бет къаны болгъан адам кёрмегенме. Батырлыкъ адамны бютюнда ариу эте кёреме! Бюгюн да кёз юсюмде турады сыфаты.

БАЙСОЛТАНЛАНЫ Магомед,
Яникой эл

ЧАБАКЪЧЫ

Танг ала белги бергенлей,
Мени чабакъчы шуёхум,
Ашыкъгъан суугъа битгенлей,
Шашдырмайды илинмекни.

Чабакъ тюшсе уа, къайтарып,
Жиберип къояды суугъа,
Келгени къадар къартлыгъы,
Халал нюзюрге бойсуна.

Мен да, ол чабакъчы кибик,
Кечеми кюн этип, алай

Турама, иги сёз келлик
Сунуп, толу ышанганлай.

Столда, суу боюнундача,
Олтурама, сёзле кютюп:
Жараусузла келип анча,
Жараулула къачып кетип.

Къартлыкъ жетип къалса, мен да
Къаты болама ишиме...
Къаладыла, эслемей да,
Сёзле менден да кючлюлей.

ГУРТУЛАНЫ Салих кёчюргенди

ТИЛЕГИМ

Баям, алай сюеди табийгъат,
Аллах адамланы жаратханлай,
Эштириги келеди насийхат,
Кюсей, сёзюн эштсек да,
айтханлай.

Насып ёсерча, жокъду терегим.
Санга ма буду бюгюн тилегим:
Тенгинг болсун айтырча
кёргенин,
Тынгыларгъа суйген да -
нёгеринг...

ДОДУЛАНЫ Аскер кёчюргенди

Алгыш сёзюм

Къууанч бизни юйге келсин,
Насып, къууат келтирсин,
Дунияда мамырлыкъ болсун,
Хар инсан насыпдан толсун!

Жашауубуз жарыкъ болсун,
Тырнаузум игиликден толсун,
Къонакъладан бай болайыкъ,
Бир бирге къууана жашайыкъ!

Будайланы Алина Тырнаууз шахарны 5-чи гимназиясыны 3-чю классыны окъуучусуду. Аны суйген устазы Биттирланы Асият айтханнга кёре, Алина бек фахмулу сабийди. «Илмуда биринчи атламла» деген республикалы эришиуде биринчи жерге чыкъгъанды. Ана тилде назмула жазады.

Улбашланы Нелли Хабазны орта школуну 6-чы классында жетишимли окъуйду. Аны эки эгечи бла бир къарындашчыгъы барды. Ала барысы да беш-леге окъуйдула. Школну устазлары айтханнга кёре, Нелли кёп республикалы конкурслада биринчи жерле алып къайтады. Район эришиуледе да сыйлы саугъалагъа тийишли болгъанды.

Тюбюнде бу суратны да ол ишлегенди, тиширүүланы байрам кюнлерине атап.

ГАБДУЛЛА ТУКАЙ
(1886 – 1913)

Шурале

*ШУРАЛЕ – агъач кишини атыды. Къарачай-малкъар жомакълада да барды – Агъач киши деген, анга ушаш жомакъ да, Шурале деп айтылмай эсе да. Татарстанда ол атны билмеген, уллу, гитче болуп да, жангыз бир адам жокъду. Нек десенг, бурун заманладан келген ол тауушлукъ халкъ жомакъны закий назмучу Габдулла Тукай назмугъа тизип кетгенди да. «Шурале», хазна къалмай, тюрк тилле-ни барына да кечюрюлгенди, андан тышында – абап, таджик, къытай, орус, ингилиз, немец, француз, дагъыда башха тиллеге да. Энди къарачай-малкъар сабийле да ёз тиллеринде окъуяллыкъ-дыла аны, **Бегиъланы Абдуллахны** хайырындан.*

Бир жол, ай жарыкъ кече, акъ боз байталын жегип,
Атланганды отуннга, биз элли бир жаш – Жигит.
Да жетгенди танг ата бир къалын да орманнга,
Сагъайтханды орманны, балта силдеп ургъанда.
Ол уюп тургъан орман къозгъалыр да, уянып,
Чыпчыкъла да къаныгъып, алгъышлап, дей, дунияны.
Жай эрттен салыкъынында жаш да отунун эте,
Бир – чыпчыкъ жыр сагъайта, бир а – эсине кете.
Бу чакъда бир къуу таууш эштлир да бир жерден...
Балтасы да къолунда, кетюрюлгенлей ёрге,
Сын къатып турду Жигит, бираз сагъайды, мычып,
Къараса – адам тюрсю жаныуар, аузун ачып...
Аралып тура жашха, туурагъа чыгъып, бери!
Элгенир да жаш, къоркъуп, кёрмеген затын кёрюп:
«Неди бу – адаммыды, жаныуармы?! Жинмиди?!
Бу кёзюм кёре тургъан?! Бу шайтанмы, жекмиди?!
Абызырап турду алай, къымылдамай жеринден,
Ол да юсюне битип, тюшюндеча кёрюне.
Не батыр да кёзюне къоркъмай къарамаз кибик,
Не батыр да юсюне къоркъмай баралмаз кибик!
Кёзлери да теренден – кесеулеча жилтиреп,
Кетюралмай къарамын, къачарыкъса, титиреп.
Бет деп жокъду, бир бурну, ол бурну уа, ол бурну,
Ол бурунча да туююл, – гуппуруча обурну.
Жокъ адам дер ышаны, сюелгенинден башха,

Мангылайында – мюйюз, тѣппеси болуп къашха.
Къалгъанын а тюк басып, башындан эншге дери,
Быллай сейирни уа ким, ким айтып эштген эди!
Аягъы, къолу десенг – къынгырларына ёсюп,
Бармагъы уа, тырнагъы... – алагъа кете эсинг!
Кѣзюне кѣзюн тиреп, кѣп къарап туруп анга,
Сора сѣлешди Жигит: «Не керек менден санга?»
– Къоркъма, ой, адам улу, бар бизде орман жорукъ,
Жокъ, сиздеча, адамны ташатын атып урлукъ!
Мен санга къууаннгандан къычыргъанма, билдирип,
Ёлтюрсем да, къоркъма сен, ёлтюрюрме, кюлдюрюп.
Барды хар бармагъымы – жут къарын тояр ючюн –
Тутханын дыгъыл бла ёлтюрюп къояр кючю.
Сен да бармакъларынгы бир ойнатчы, кѣрейим,
Эрттеден бери да бир кюлмегенме – кюлейим!
Бу узун бармакъларым дыгъылда ойнап, чаба,
Сен да харх-хархдан кюле, мен да зауукълукъ таба.
Кел, «дыгъыл-дыгъыл» этип, бираз ойнайыкъ, – деди.
Жаш да, эс жыя: «Жангыз...» – бираз ойланып эди.
– Не «жангызды»?! Созмай айт, къызыныпма ойнаргъа!
Жигитни ашыкъдырды, жокъ заман деп ойларгъа.
– Хо, къалай десенг – алай, ой, дыгъыл – ол ишмиди!
Отунну бу арбагъа салыргъа болуш да, – дей. –
Бир тѣммек бар былайда, мен къарыу эталмагъан,
Кесини чюйю кесин жардырып ёталмагъан!
Экибиз да, кѣтюрюп, арбагъа атар эдик,

Сора, дыгъылгъа десенг, дыгъылгъа батар эдик.
Алчы, тутчу жарылгъан жеринден теренирек,
Ол агъач чюй урулгъан белгиден тѣбенирек.
«Хы, тутдунгму?» – деп сорду, «Хоу, тутдум!» – деп кычырды.
Жаш, балта бла уруп, агъач чюйню учурду.
«Ай!» – деп кычырды «шуѐх», – ай, кѳуруп кълпгын, кѳуруп!
Ол чюйню чартлатмасанг, бош кълаллыкъ бла уруп! –
Ай, кълум, кълум!.. – деди, – эдиргенсе кълуму!..» –
Бек кълыйын, кълыйын халгъа тѳшюп кълалды болуму.
«Ы, маржа, ай!.. теркирек, ычхындырчы теркирек,
Кълуму бу кълпхандан, – тузакъдан, – дей, – эркин ѐт!»
Жаш да: «Хоу, – деп, – бусагъат, хоу, – деп, – хоу, сен ѐлмегин!»
Ол да кычырып, улуп: «Турма, че, сюѐлме!..» – деп.
Ай, бошла, жаш, тиймезге, тап, дыгъыл да этмезге
Сѳз береме, ий да, – деп, – жеримден да тепмезге.
Энди отуннга келсенг, энди айлансанг бери,
Кълатынга да жанламам... Ай-й, эри манга, эри!
Ормандагъыла санга сый – хурмет берирча да
Этейим, жаным, айтып, бек ариу кѳрюрча да.
Не санга, не баланга – кишиге да тийдирмем,
Хар бери келгенинги саугъасыз да ийдирмем.
Кеслери сѳйген чакълы наныкъла, ой, зюдюрле –

Не суйселе жыярла, отуннга да жюрюрле.
Сен кесинг да бек эркин айланырча орманда,
Бек татлы бир шуёхум, кьарнашым да орнунда.
Сен досум болгъанынгы барына да айтайым.
Хо десенг, ант этейим, тобагъа да кьайтайым...
Ай, бошла, жаным, бошла, эзилдим, ёлдум, медет,
Эт да кьолуму эркин, сора не суйсенг да эт!
Ой-ой-ой-ой-ой-ой-ой!!! Мён факъыр да, мён жарлы!
Оу-оу-оу-оу-оу-оу-оу!!! Ким болур да мен жанлы?!
Ай-ай-ай-ай-ай-ай-ай!!! Ёлтюрдюнг мен факъырны!..
Бошатдынг бармакъладан!.. – улуду да, макъырды.
Сытылып, сарнап, сынсып, жер табалмай кесине,
Отунчу да жазыкъны аз да алмай эсине.
Эрлай отунун жюклеп, кетерге деп теркирек...
Акъ боз байталы кишнеп, тыпырдап, дей, юркек...
Шурале да жалынып: «Кетме, этме быллайла,
Гюняхсыз жанны жоуп, жашарыкъса кьаллайла?!»
Жаш да, отунун жюклеп, байталын жолгъа буруп...
Сёлешди Агъач киши, «хей» деп, тёзюмю кьуруп:
– Хей, мурдар, айт, бармыды бет деген затынг сени?!
Кьалдырды, ма, не кюннге эт деген затынг мени?!
Бу халлы кьоюп, кьалай кеталырса юйюнге?
Ташжюрек кёреме сен! Мен а, билмей, суйюне...
Бир да болмаса да, айт, айт, маржа, шо атынгы –

Кимсе? Не адамса сен? Мен билирча затынгы?
Тамбла кърнашларым: «Ким этди?» деп сорсала,
Не айтырма алагъа? Айт, болурча кър санга!
Оу-оу-оу, – деп улуду, – сау чыгърмамы тангнга,
Ый, маржа, шо атынгы, атынгы билдир манга!
– Атымы уа айтайым, – Былтырды мени атым.
– Былтырмы?! – Хоу, Былтырды! – айт дединг да, мен айтдым.
Къал, Агъач киши, санга ол тёммек бир ауукъгъа,
Бек иги «дыгъыл» этип, жарарыкъды зауукъгъа!
Къычырыкъ-сыйыт этип, жилягъанды Шурале.
Ол алгъын «сыйы» кетип, жилягъанды Шурале.
– Ай, сени уа, жаш, тохта!.. – деп, улуп сарнай эди,
Кёргюзте билirme да, Былтыр, мен санга! – деди. –
Хе-ей, мени ёлтюрдюле, сойдула! – деп, хахайгъа
Алдыргъанды орманны – нетейим, уо, хадагъа!!!
Сау кече, сау кюн турду, сытыла, оу-шау эте,
Келдиле кърнашлары кюн да къушлукъгъа жете.
– Не сарнайса?! – дедиле, шо кёре да тургъанлай.
«Оууй-шаууй» этдиле, бир анадан туугъанла.
– Къаллайла болгъанды бу, къурурукъ эки къолунг? –
Ол да жүрексинирге, ол да улургъа болуп...
– Къачан? Ким? – деп. – Бир тохта! Айт муну ангылатып:
Ол да: «Былтыр!.. Былтыр!..» – деп, сагъайтып, тынгылатып.
– Былтырмы?! – деп сордула. Ол да: – Хоу, – деп, –
Былтыр, хоу!
– Былтырдан бери уа бу?! Оу болгъун, кена уа, оу!..
– Былтыр къысдыргъан эсенг, не улуйса быйыл а?
Биз тыя билирбиз да, билмесенг, – деп, – тыйыла!
– Бу затха сен жыл тезген, тезаллыкъса минг жылны! –
Деп, къоюп кетгендиле. Да къалды, дей, ажымлы.
Къоншула да келдиле, къуюлуп, жыйылышып,
«Былтыр, Былтыр!..» дегенде, кетдиле жайылышып.
Энди, ма, тамам болду хапары Шуралени,
Окъурукъса, Окъуучум, быллай зат тура, нени?!

*Алесь КАРЛЮКЕВИЧ,
белорслу сабий жазыучу*

ЖУУА ЧЫЛА

Жууа жыяргъа барыуну юсюнден сёзню бек алгъа Стась аппа башлады. Десек да, Алёша анасы бла бирге Минскеден келгенлей окъуна ынна биринчи болуп сагъыннганды ол жумушну. Тамбланы хауа болумуну юсюнден телевизорда билдириуге къарап. Анда-санда жауунчукъ да къатыла турлугъу айтылды, алай аппа ол жумушха алгъасынды да, бармай къалмазлыгъын ачыкъ салып тохтады.

– Жаз капабызгъа* бармай эсек, жууала жыяргъа уа барлыкъбыз, – деди аппа. – Къоншуларыбыз ма бююн топа-толу эки четен жууа жыйып келгендиле. Ким кёргенди аллай сейирни! Барыбыз да барабыз. – Аппа ыннабызгъа кёз жетдирди. – Капабызгъа барсакъ да, этер ишибиз жокъду, сугъарыр кереги жокъ картофну, не жабаргъа...

Ыннабыз тынгылауу бла кесини ыразылыгъын билдирип къойду. Олсагъатдан окъуна Алёшагъа, аны анасы Натальягъа тамблагъа керекли кийимле хазырларгъа бирси отоугъа кирип кетди. Къызына бла туудукъчугъуна жараулу резин чурукъла тапды. Аланы келтирди да, эшик аллына салып къойду. Жаууннга чыдарыкъ ёрге жанла да келтирди.

– Мен, не десегиз да, солуу капабызгъа бармай амалым жокъду. Юйден бирге чыгъайыкъ да, бара-бара, мени капада къоя кетерсиз. Кесигиз арлакъда орманнга барырсыз, анда дуня жууа болгъан хапары барды, – деди ынна.

*Жаз бахчада солурча юйчук.

Барлыкъ жерлери узакъ туююл эди, алай Алёша, жолда бара, къалкъып къалды. Жолну ункъур-чункъурлары да уятмадыла сабийни, таланган. Жолну юсюнден къарт аппаны гыз-гызларын Алёша эшитмеди. Аппаны бар эди жолладан ангылауу – ол жашаууну иги кесегин темир жолда ишлеп ётдюргенди. Ыннасыны жолда тюшюп къалгъанын да кёрмеди Алёша. Агъач къыйырына жете келгенлей, Алёша кеси уянып къалды.

Мешинаны агъач къыйырда бир къайын къулакъны къатында къойдула, жолдан бир жанынаракъ салып.

Аппа, мешинадан тюшгенлей окъуна, туудугъу Алёшагъа бла къызы Натальягъа бирер четен, бирер жюлгюч да тутдурду. Анасыны четени уллуракъ эди да, Алёша кесиникин анасына берип, анасыны четенин алды.

– Мен бу жюлгюшчюк бла акъ жууаланы кесаллыгъым жокъду, уллуракъ бичакъ бер, – Наталья, алай айтып, жюлгючюн атасына берип, уллуракъ бичакъ алды.

– Озгъан жыл, Алёша алтынчы классны бошагъанда, былайлада акъ-баш жууачыкъла жыйгъанек, эсигизде эсе. Аны аллында жылда да этгенбиз алай. Аны себепли агъачда бу салма жолчукъланы билесиз. Артыкъ узакъгъа кетмегиз, ажашып къалыргъа да болурсуз, сакъ болугъуз. – Аппа ол насийхат сёзлерин айтып, кеси жууа жыяргъа агъач ичине кирип кетди.

– Алёша, къоркъамыса? – деп сорду анасы.

– Кесинг сакъ бол, ажашып кетме, – деди Алёша. Анасыны алай соргъаны кёлуне окъуна тийди: «Унутханмы этген болур анам ма бу арт эки жылны ичинде мен шагъырейсиз жерде жол табыу жаны бла эришиулеге барып тургъанымы?».

Алай сагъыш этип, абадан адамча, агъачны теренине кирип кетди.

Жауун шулпулайды. Алай жууа жыяргъа чырмамайды. Алёша, анасы аппасы, ыннасы юйретгенча эте, хар силпини тюбюн къармап къарай барады. Уллу тереклени, эски тюкгючлени тегереклерине да, эринмей, тюрслеп къарайды. Жауун суучукъ келчюк болгъан чунгурлагъа да къарайды, эринмей. Жерге жетип, жайыралып тургъан къаракъайланы* кетюрюп-кетюрюп да къарайды.

Кеп да бармай, бир акъбаш жууачыкъгъа тюбеп къалды. Къууанды. Кесип алды. Кезлерин аурутхунчу тюрслеп къарай, иги кесекни барды, алай андан сора бир да бир жууа деген зат илинмеди кезюне.

Жаш агъачха теренирек атлады. Таматаланы айтханларындан биледи жаш: жууа жыйыуда кезню жютюлюгюнден сора да аякъланы кючлери да керекдиле.

Бир заманда бир къарт къайынны тюбюнде бир уллу акъ зат керюндю.

Жууугъуракъ келип къараса, ол а бир полиэтилен хуржун, къудорусу тауусулгъан бир мияла банка да бар алайда. Алёша мияла банканы полиэтилен хуржунну ичине салды да, четенине атды – къоюп кетерге жарамайды бу кир-кипчикни быллай ариу къудуретни тюз ортасында!

Андан арысында андан да халек болгъан. Жууа дегенни аты да жокъ, хар бир он атламдан консерва банкала бла полиэтилен хуржунла тюбе да тюбе... Пластмасса шешала да дуня бла бир тюбей башладыла. Алёша, бирин къоймай, жыйып барады, насыбына, четенни да уллусун алгъанды биргесине.

*Къаракъай – назыны бутагъы.

Алёша школда биологиядан ала-мат иги окъуй эди. Агъач ичинде атылып къалгъан ма быллай кир-кипчикле табийгъатны ариулугъуна, къудуретине окъуна уллу заран тюшюрсенин уста билгенди.

Бирде уа классда, туруп, айтхан окъуна этгенди, табийгъатны ариу жерлерине солургъа баргъанда, аллай кир-кипчикле къоймасынла деп, ата-аналагъа айтыргъа окъуна керекди деп.

Ол кюн Алёшаны айтханын масхаралап, тенглери кюлмюш окъуна этген эдиле. Артда устаз айтхандан сора: ма аллай кир-кипчиклени барын бирге жыйып къарасакъ, жер башыны тюз жерлеринде адамны тобугъуна жете кир-кипчик болур деп, сабийле бирден сейир этдиле.

Ма аллай кир-кипчикден четенин эрини-буруну бла толтуруп, Алёша артха тебиреди. Машинаны излеп кеп къыйналмады. Четенин алайда къоюп, Алёша агъач къыйырына атлады. Бир да къуруса да, бир-эки жууа табар эди деген акъылда, къарамы бла тегерегин къармады. Аппасы, анасы четенлери толу жууала бла келселе, ма анда тюшерикди уялыргъа... Алёша агъачдан артха мешина тургъан жерге къайтханда, аппасы, анасы да алайгъа келип тура эдиле.

– Алёша, быллай бир кир-кипчикни бизге былайгъа ким келтирип атхан болур, билмеймисе? – деп сорду Стась аппа. – Сенмисе? Ананг бла мен а, керемисе, бирер четен жууа жыйдыкъ да...

Ары дери аппа бла къызы бир затла сагъынган болур эдиле. Алай Наталья Станиславовна уста биле эди жашы табийгъатны кирлендириуню керюп да болмагъанын.

Мындан алгъаракълада ол бир кюн жарымы Севастополь шахар паркда кимле эсе да атып кетген пластик шешала, полиэтилен хуржунла, тюрлю-тюрлю мияла адырла жыйып айланнганын да эсине тюшюрдю. Болгъанны, арбазны иш да тазалай, ариулай тутаргъа суйген жашына анасы бек ыразыды, келюнден ёхтемленип жашайды. Андан иги уа не барды...

– Аппа, бу кир-кипчикни шахарда быллай кир-кипчикле жыйышдырылгъан жерге къайтара барайыкъмы? – деп сорады Алёша аппасына. Жашны анасы ичинден ышарды, къууанды. Аппасы уа айтады:

– Да биз агъачда болгъан кир-кипчикни ташып да бошаяллыкъ туююлбюз. Ала-

ны чачмасала бир-бир адамла... андан игиси уа жокъ эди...

Аппа, сен а билемисе, – деди тохтамаздан туудугъу, – полиэтилен хуржун чирип кетгинчи, минг жыл керек болады. Мияла шеша уа миллион жылдан эрип кетеди.

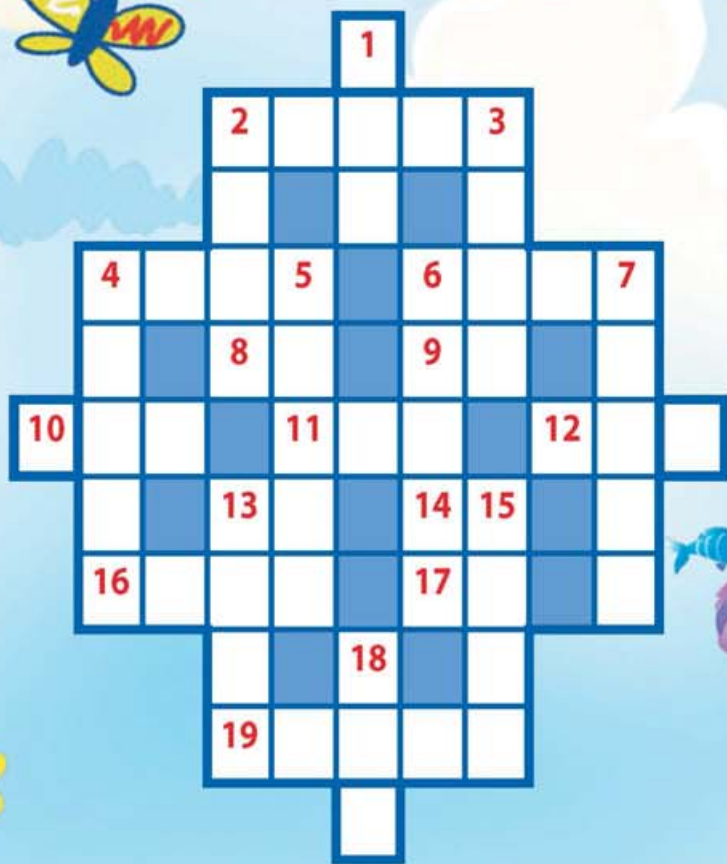
Аппа туудугъу келтирген четенни да мешинаны жюк отоуна жюкледиди да, къалгъанлагъа къарап айтды:

– Минигиз, хайдагъыз, мешинагъа, ынна сакълап турады капада. Анда жууаланы тазаларбыз. Алай, алгъа шахарны кир-кипчик жыйышдырылгъан жерине къайтайыкъ. Атайыкъ ары бу кир-кипчикни.

*ГУРТУЛАНЫ Салих
кечюргенди*

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 2. Кече жукъламаз. 4. «Сейир-тамаша!» деген. 6. Аны да адам башында жюрютюр. 8. Бурнун бурсанг, жауурун унутур. 9. Ансыз ушкок экеуленни кьоркьутур. 10. Мал тутханны неси болур? 11. Атны алай этдирип да чабарла. 12. Атасыны атын иги бла айтдырыр. 13. Чабакъны аны бла да тутадыла. 14. Эмегенле, адам зат келгенин сезселе, аллай ийис дей эдиле. 16. Бирле, билмейдиле да, «восток» деп кьоядыла. 17. Аллай таурухла, аллай сёзле. 19. Будаы баш. «Ындырчыгъа ... жабышыр» (Нарт сёз)

ЁРЕСИНЕ: 1. Тирмен айландырыр. 2. Жырчыны сёзю алтын, аны кьолу алтын. 3. Жаш келсе – жумуш этер, кьарт келсе уа не этер? 4. «Кьаргъыш жетмесин, ол а кетмесин» дейдиле. 5. Улоу (машина зат) ансыз жюрюмез. 6. Урмай-туймей жилиатыр. 7. Аны жаза туруп да этесе. 13. Аллай малгъа териси да жюк. 15. Аллай чибин да болады, алтын да болады. 18. Хар кимни да болады туугъан неси?

2-чи санында (2019) басмаланган СЁЗБЕРНИ ЖАУАБЫ

ЭНИНЕ: 1. Хора. 3. Азыкь. 5. Чабакъ, 8. Уча. 9. Оюн. 10. Ургъуй. 11. Тюк. 12. Чыкь. 14. Ауруу. 17. Ыйыкь. 18. Уууч.

ЁРЕСИНЕ: 1. Хапу. 2. Ата. 3. Ана. 4. Кьоян. 5. Чаука. 6. Багъыр. 7. Кьойчу. 11. Тары. 13. Кьурч. 15. Уюкь. 16. Уку.

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей

«НЮР» («Свет»)
№ 5-2019 г.

Выходит
с января 1982 года
На балкарском языке

Учредитель:
Государственное
казённое учреждение
Кабардино-Балкарской
Республики «КБР-Медиа»

И.о. главного редактора
А. А. САБАНЧИЕВА

Редколлегия:
Л. АХАЕВА
А. БЕГНЕВ
М. БЕШПАНОВ
Т. БИТТИРОВА
Ж. ГУЗЕВ
А. МИШАЕВА
М. ОЛЬМЕЗОВ

Оформление
Н. АККИЗОВОЙ

Компьютерный набор и вёрстка
А. МИЗНЕВОЙ

Журнал зарегистрирован
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций по
Кабардино-Балкарской Республике
Рег. ПИ № ТУ07-00124 от 11.01.2018 г.

Сдано в набор 09.04.2019
Подписано в печать 06.05.2019 г.
Выход в свет 31.05.2019 г.
Формат 60x90 1/8
Бумага мелованная
Гарнитура литературная
Уч.-изд. л. 2,7
Тираж 1535 экз.
Заказ № 268
Индекс 73908

Стоимость одного номера
по подписке через ФГУП
«Почта Россия» – 14,63 руб.;
за 6 месяцев – 87,78 руб.
Адрес редакции: 360017,
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
Тел.: 42-37-27; 42-14-19.
aripa.sabanchieva@mail.ru

Адрес издателя: 360017
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
ГКУ «КБР-Медиа».
Дом печати.

Отпечатано в типографии
ООО «Тетраграф»
360000, КБР, г. Нальчик,
пр. Ленина, 33

Отпечатано в полном соответствии
с качеством предоставленного
электронного оригинал-макета.

«Нюр» журналны баш редактору Сабанчыланы Арипа бла журналны суратчысы Акъкъызыланы Имара «Мени анам, аначыгъым» деген эришиуде хорлагъан сабийледе къонакъда.

2019 жылны экинчи жарымында да «НЮРНЮ» алып турургъа сыйгенле, почтагъа барып, жазылыргъа боллукъсуз. Багъасы – жарым жылгъа 100 сом жетмеген бирди. Школда окъугъан сабийи болгъаннга, 1-чи, 10-чу класслада болса да, «НЮР» бек керекди. Анда басмаланган затланы сиз бир башха жерде табаллыкъ тыйюлсюз. Ала сизни балаларыгъызгъа бек болушурукъдула: тилни, адепни-къылыкъны билирге, тынгылы адам болуп ёсерге. Ол тукъум затла сизге багъалы эселе, жазылыгъыз.

Сорлугъу болгъан бу телефон бла сёлешигиз:
8-928-077-70-67.